

F. A. WILCHES, O. F. M., *De errore communi in iure romano et canonico*, Romae 1940 (Apud Pontificium Athenaeum Antonianum, via Merulana, 124). Stron XXIII/244 dużej ósemki.

Wiele instytucyj prawa kanonicznego swoje istnienie wywodzi z prawa rzymskiego. Odnosi się to również i do uzupełnienia jurysdykcji kościelnej w błędzie powszechnym (in errore communi). Od chwili ogłoszenia Kodeksu Prawa Kanonicznego wiele już napisano na temat praktycznego stosowania zasady „supplet Ecclesia”. W oparciu o kanon 209 tegoż Kodeksu wyjaśniono, iż Kościół bezspornie uzupełnia jurysdykcję nie tylko w błędzie powszechnym, lecz także w wątpliwości tak faktycznej jak i prawnej, byle tylko wątpliwość ta była pozytywna i prawdopodobna. Brzmienie wyżej cytowanego kanonu na tle przedkodeksowych sporów dało również podstawę do przyjęcia bronionej już przed Kodeksem przez licznych autorów opinii, iż obecnie Kościół uzupełnia brak jurysdykcji w błędzie powszechnym nawet bez tytułu pozornego (sine titulo colorato). Mimo dokładniejszego określenia warunków wymaganych do uzupełnienia jurysdykcji przez prawo kodeksowe jednak do ostatnich czasów w praktycznym stosowaniu zasady „supplet Ecclesia” napotymano na pewne trudności. Uwaga autorów pokodeksowych, traktujących o tej instytucji prawnej, skupiała się przede wszystkim wokół następujących zagadnień spornych: 1-o jak należy rozumieć błąd powszechny w kan. 209; 2-o czy zasada supplet Ecclesia może być stosowana przy małżeństwie i 3-o czy na tę samą zasadę można się również powoływać przy wykonywaniu aktów władzy domowej (potestas dominativa). Spór o naturę błędu powszechnego przy uzupełnieniu jurysdykcji zapoczątkowany został jeszcze przed Kodeksem. Pierwszy I. Bucceroni (*Casus Conscientiae*, Romae 1894, II, p. 162 sq.) zaczął wyraźnie głosić, iż w danym wypadku nie jest rzeczą konieczną, aby wielu faktycznie (spekulatywnie lub praktycznie) w błąd zostało wprowadzonych, lecz wystarczy zaistnienie takiego stanu rzeczy, iż wielu w tych warunkach w błąd

wprowadzonych być może (*error communis de iure*). Ta opinia Bucceroniego stała się punktem wyjścia dla wielu autorów kodeksowych przy bliższym określaniu błędu powszechnego w kan. 209. Po Kodeksie zarysowały się w tym względzie dwie zasadnicze opinie. Zwolennicy jednej, trzymając się ściśle pojęcia błędu, w znaczeniu filozoficznym, utrzymują, iż błąd powszechny w danym wypadku jest dopiero wtedy, gdy przynajmniej w umysłach wielu powstanie fałszywy sąd o tym, że wykonywający jakiś akt władzy jurysdykcyjnej ma do tego potrzebną władzę. Zwolennicy drugiej natomiast, wysuwając trudności związane ze stwierdzeniem tak pojętego błędu i ustaleniem potrzebnej liczby osób do błędu powszechnego głoszą, iż błąd powszechny jest już wtedy, gdy zaistnieje podstawa lub przyczyna publiczna, która wielu w błąd może wprowadzić, gdy wszystko naturalnemu biegowi zostanie pozostawione (*error communis de iure vel in fundamento, virtualis, interpretativus*). Gdy chodzi o dwie inne kwestie sporne wyżej wspomniane to rozbieżność wśród autorów była również duża. Przeciwnicy stosowania zasady *supplet Ecclesia* do małżeństwa i do władzy domowej wysuwali tę zasadniczą trudność, że kan. 209 mówi wyraźnie tylko o jurysdykcji, a pod to miano nie da się podciągnąć zarówno władzy domowej jak i asystencji kapłana przy małżeństwie w charakterze świadka urzędowego. Mimo tej trudności i opinia przeciwna miała też swoich zwolenników. Ci ostatni twierdzili, iż dobro powszechne domaga się tego, aby kan. 209 był stosowany również w obu wymienionych wypadkach. (Por. X. Pałka, *Uzupełnienie jurysdykcji w prawie kanonicznem*, Lublin, 1936, s. 28—34). Uzasadniali oni przy tym bronioną opinię następującymi racjami prawnymi: 1-o przed Kodeksem zasada *supplet Ecclesia* była stosowana nie tylko do aktów władzy jurysdykcyjnej, lecz także do aktów spełnianych *ex officio publico*, a zwłaszcza do asystencji proboszcza mniemanego (*putativus*) przy małżeństwie; 2-o kanon 209 podaje zasady prawa dawnego, a w takim wypadku na mocy kan. 6 n. 2—4 ma on być tłumaczony zgodnie z nauką dawnego prawa;

3-o na mocy kan. 20 w braku przepisu wyraźnego w jakiejś materii można się posługiwać normami ustaw wydanych w sprawach podobnych. W danym zaś wypadku takie podobieństwo między aktami władzy jurysdykcyjnej i aktami publicznej władzy domowej, oraz asystencją kapłana przy małżeństwie ma miejsce. Wypada tu jednak zaznaczyć, iż wśród zwolenników stosowania kan. 209 do małżeństwa brak jednak było jednomyślności co do tego czy zasada supplet Ecclesia może być stosowana tylko do proboszcza mniemanego i kapłana uważanego za mającego władzę do asystowania przy wszystkich małżeństwach, czy też także i do takiego kapłana, którego uważa się za upoważnionego do asystowania przy określonym tylko małżeństwie. Spory te zakończyła dopiero odpowiedź Papieskiej Komisji do autentycznego tłumaczenia kanonów kodeksowych z dnia 26 marca 1952 roku (AAS, XXXIV, 1952, 496—497). Na przedstawione bowiem jej dubia: An praescriptum can. 209 applicandum sit in casu sacerdotis, qui, delegatione carens, matrimonio assistit oraz: An praescripta canonum 197, 199, 206—209, de potestate iurisdictionis, applicanda sint, nisi natura rei aut textus contextusve legis obstet, potestati dominativae quam habent Superiores et Capitula in Religionibus et in Societatibus sive virorum sive mulierum in communi viventium sine votis publicis” odpowiedziała w obu wypadkach „Affirmative”.

Przedstawione tu spory i inne zagadnienia związane z uzupełnieniem brakującej władzy w błędzie powszechnym obszernie i wyczerpująco omawia F. A. Wilches, profesor Athenei Antoniani, w swej pracy p. t. „*De errore communi in iure romano et canonico*” Sam już jej tytuł wskazuje, że Autor nie ograniczy się tutaj do omówienia zasady supplet Ecclesia w prawie kanonicznym, lecz sięgnie do tekstów źródłowych prawa rzymskiego, które posłużyły Kościołowi do przyjęcia tej zasady na swoim forum.

Autor całą pracę dzieli na 3 części, które poprzedza krótki wstęp (s. 3—12) poświęcony ogólnym uwagom o jurysdykcji i pojęciu błędu w znaczeniu filozoficznym.

W części pierwszej (s. 15—61) autor na podstawie tekstów prawnych wykazuje, iż w prawie rzymskim znane były wypadki przyznania ważności aktom wykonanym przez takich urzędników (*magistratus*), którzy swój urząd otrzymali nieważnie dla jakiejś tajnej przeszkody. Zwłaszcza dużo poświęca tu autor miejsca egzegezie tekstu prawnego *Lex Barbatius Philippus*, (ULP. D. 1,14, 3) na który to tekst tak często powoływali się kanoniści przed kodeksem przy stosowaniu zasady *supplet Ecclesia*. Na podstawie glossy i komentarzy różnych prawników autor wykazuje, że o ważności aktów władzy jurysdykcyjnej wykonanych przez niewolnika, niezdolnego do objęcia urzędu pretora, zdecydowało nie tylko ogólne przekonanie o jego władzy (*error communis*), lecz także fakt, iż urząd ten otrzymał on z rąk kompetentnej władzy (*titulus coloratus*) i wzgląd na dobro powszechne (*utilitas publica*).

W części drugiej (s. 65—188) autor rozprawia o roli błędu powszechnego przy uzupełnieniu jurysdykcji kościelnej w prawie przedkodeksowym. Na podstawie *dictum* Gracjana z *caput Infamis* (C. 1, C. III, q. 7) i dekretu papieża Innocentego III (1198—1216) wykazuje, że zasady prawa rzymskiego z *Lex Barbatius Philippus* dość wcześnie zostały przeszczepione na grunt prawa kanonicznego. W związku z tym autor referuje zdania licznych teologów i kanonistów o uzupełnieniu jurysdykcji zwyczajnej i delegowanej, forum zewnętrznego i wewnętrznego, a następnie przedstawia ich opinie co do stosowania zasady *supplet Ecclesia* przy małżeństwie i w tych wypadkach, gdy zwracający się o wykonanie aktu wie o braku potrzebnej władzy u ministra ten akt wykonującego. Stosunkowo dużo miejsca poświęcone jest tu omówieniu sporu o uzupełnieniu jurysdykcji, gdy wykonywanym akt jest ekskomunikowany lub gdy przy istnieniu błędu powszechnego brak jest tytułu pozornego. Słusznie wreszcie autor zaznacza, że spór o tytuł pozorny definitywnie rozstrzygnął dopiero Kodeks Prawa Kanonicznego na korzyść opinii łagodniejszej.

W trzeciej wreszcie części (s. 189—221) autor mówi o ewolucji nauki prawa o błędzie powszechnym po ogłoszeniu Kodeksu. W związku z tym omawia naturę błędu powszechnego w kan. 209 i zastanawia się nad tym, czy kanon ten może być stosowany do asystencji kapłana przy małżeństwie oraz do aktów publicznej władzy domowej (*potestas dominativa publica*). Po gruntownym przedstawieniu różnych opinii w tym względzie, autor konkluduje, iż do korzystania z dobrodziejstwa kan. 209 wystarcza *error communis in fundamento*, przynajmniej wtedy, gdy chodzi o ważność spowiedzi. Podkreśla on jednak, że istnienie błędu powszechnego nie należy utożsamiać z jego stwierdzeniem lub przypuszczeniem. Autor opowiada się nadto za stosowaniem zasady *supplet Ecclesia* do aktów publicznej władzy domowej (*potestas dominativa publica*) i do kapłana asystującego przy zawarciu małżeństwa.

Jak widać z tego zestawienia praca Wilchesá odznacza się głębokim i wyczerpującym ujęciem omawianego zagadnienia. Rozplanowanie materiału jest celowe, a wykorzystanie źródeł i literatury bardzo sumienne. W sprawach wątpliwych autor nie poprzestaje na podaniu opinii różnych autorów, lecz zawsze swój sąd dołącza uzasadniając go ważkimi racjami. Wykorzystanie decyzji S. Roty Rzymskiej (z dn. 22. XI. 1927 r.) na poparcie opinii o możliwości stosowania zasady *supplet Ecclesia* do małżeństwa należy uznać za bardzo celowe. Szata zewnętrzna książki i układ graficzny na wysokim poziomie. Wielką zaletą książki jest bogata bibliografia przedmiotu oraz indeks źródeł i osób.

Ks. Paweł Pałka

Ks. Pilch Zygmunt: *Nauka Dykcji*. Podręcznik dla kaznodziejów. Kielce 1946. Wydawnictwo Przeglądu Homiletycznego.

Jedną z najważniejszych dziedzin pracy duszpasterskiej jest przepowiadanie słowa Bożego. „*Fides ex auditu*” — podkreślał św. Paweł. Kapłan może nie posiadać stopni nauko-